

Maria Janowska
Biblioteka Narodowa

Gromadzenie publikacji elektronicznych - o czym należy pamiętać?

Nowe techniki informatyczne spowodowały zmiany w sposobach nabywania dokumentów przez biblioteki. Biblioteki kupując książki, czasopisma, czy inne druki stawały się ich właścicielami. Mogły je przechowywać przez czas nieograniczony, mogły - w granicach określonych przepisami prawa autorskiego - udostępniać i kopiować^[2] określone fragmenty. Inaczej jest z czasopismami elektronicznymi.^[3] Czasopism elektronicznych nie kupuje się w tradycyjnym sensie tej transakcji. Biblioteka, zamierzając udostępnić swoim użytkownikom zawartość czasopism elektronicznych, musi najpierw zawrzeć umowę z wydawcą, w której określone są warunki korzystania z tych czasopism. Umowa taka jest zazwyczaj zawierana na czas określony, najczęściej określa kto może i kto nie może korzystać z danego wydawnictwa (z zasady do korzystania uprawnieni są pracownicy biblioteki oraz - w przypadku bibliotek uczelnianych - pracownicy i studenci uczelni macierzystych, dostęp jest natomiast praktycznie niemożliwy dla użytkowników niezarejestrowanych w bibliotece); tryb dostępu (w tym możliwość korzystania poprzez sieć lokalną); zasady korzystania (czy użytkownicy mają prawo tylko do oglądania, czy mogą wykonywać kopie - papierowe lub elektroniczne). Umowa taka ma charakter cywilnoprawny, co - zgodnie z zasadą swobody kształtowania treści umów, obowiązującą w prawie cywilnym większości krajów - oznacza, że strony zawierające umowy mogą swobodnie ustalać warunki umowy. Przy zawieraniu takich umów biblioteki muszą dokładnie przyjrzeć się proponowanym w nich warunkom. Muszą pamiętać, że to wydawca jest właścicielem praw wyłącznych, który rezygnuje na rzecz biblioteki z części swoich przywilejów; do materiałów dostępnych w Internecie nie mają zastosowania licencje ustawowe, o których mówi art. 28 prawa autorskiego.^[4] Jako pomoc przy negocjacjach związanych z zawieraniem umów z wydawcami może służyć opracowanie EBLIDA autorstwa Emanuellii Giavarra *How to avoid legal pitfalls*.^[5] W opracowaniu tym wylicza się następujące podstawowe prawa, o których uzyskanie biblioteki powinny się starać:

- prawo dostępu do serwera wydawcy;
- prawo do przechowywania lokalnie uzyskiwanych materiałów;
- prawo do integrowania uzyskiwanych materiałów z infrastrukturą i usługami informacyjnymi systemu lokalnego;
- prawo do indeksowania uzyskiwanych materiałów;
- prawo do udostępniania uzyskiwanych materiałów członkom instytucji^[6] na miejscu^[7] dla celów własnych badań naukowych, nauczania, nauki;
- prawo do zezwalania członkom instytucji na drukowanie i/lub zapisywanie poszczególnych artykułów z uzyskiwanych materiałów dla celów własnych badań naukowych, nauczania, nauki;
- prawo do zapewniania dostępu i zezwalania na kopiowanie użytkownikom zewnętrznym^[8] w pomieszczeniach biblioteki dla celów własnych badań naukowych, nauczania, nauki;
- prawo do zezwolenia na reprodukcję i na włączenie kopii (papierowej lub elektronicznej) do materiałów szkoleniowych.

Nie jest natomiast dopuszczalne:

- reprodukcowanie systematyczne, lub znacznej części licencjonowanych materiałów;
- ponowne rozpowszechnianie, sprzedaż, wypożyczanie lub odstępowanie licencji osobom trzecim;
- systematyczne dostarczanie lub rozpowszechnianie licencjonowanych materiałów w dowolnej formie komukolwiek innemu niż członkowie instytucji.

Biblioteka ze swej strony powinna się zobowiązać do zagwarantowania, że przy korzystaniu będzie przestrzegać warunków licencji i do informowania wydawców w przypadkach naruszenia warunków licencji przez użytkowników; w umowie powinna być także klauzula, że biblioteka nie ponosi odpowiedzialności za działania podejmowane przez użytkowników po uzyskaniu dostępu do sieci.

Jak widać, nabywanie publikacji w postaci elektronicznej wymaga dodatkowego wysiłku związanego z negocjowaniem umów licencyjnych. Na szczęście droga jest częściowo przetarta: wiele konsorcjów bibliotek na świecie wypracowało z wydawcami porozumienia. Teksty tych porozumień są dostępne w Internecie.^[9] Wprowadzenie w problematykę umów licencyjnych będzie także tematem kolejnego programu zainicjowanego przez EBLIDA dla bibliotek krajów Europy Środkowo-Wschodniej - programu CELIP, który rozpoczął się w tym roku.

Trzeba bowiem pamiętać, że biblioteki muszą nabywać publikacje elektroniczne. W przeciwnym razie nie będą się liczyć jako centra informacji.

Przypisy:

[1] Termin gromadzenie użyty został nieco przewrotnie. Publikacji elektronicznych nie gromadzi się w tradycyjnym tego słowa znaczeniu. Należy jednak pamiętać, że w świetle *Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (Dz. U. Nr 85, poz. 539) do podstawowych zadań biblioteki należy: "1) gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych" (Art. 4. 1) i że do tych materiałów należą także dokumenty elektroniczne (w Art. 5 stwierdza się: "Materiałami bibliotecznymi są w szczególności dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne (piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne) ... i elektroniczne.") W artykule omawia się jeden z problemów związanych z nabywaniem jednego z rodzajów tak specyficznego materiału bibliotecznego.

[2] *Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych* Dz. U. nr 24, poz. 83 z późniejszymi zmianami art. 28.

[3] Przez czasopisma elektroniczne rozumieć będą czasopisma dostępne w Internecie.

[4] Uzasadnienie można znaleźć w artykule Dawida Kota *Korzystanie z utworów przez instytucje użyteczności publicznej w świetle technik cyfrowego przetwarzania danych* W: *Informacja elektroniczna a prawo autorskie*. Warszawa SBP 2000, s.9-26.

[5] Tłumaczenie na język polski znajduje się w pracy *Informacja elektroniczna a prawo autorskie*. Warszawa SBP 2000 s. 67-83.

[6] Przez Członków Instytucji rozumie się pracowników instytucji macierzystej oraz - w przypadku bibliotek uczelnianych - studentów uczelni.

[7] Przez udostępnianie na miejscu rozumie się nie tylko udostępnianie w pomieszczeniach biblioteki, lecz także udostępnianie za pośrednictwem stanowisk komputerowych znajdujących na terenie uczelni macierzystej.

[8] Przez użytkowników zewnętrznych rozumie się użytkowników biblioteki, którym zezwala się na dostęp do sieci zabezpieczonej (tj. sieci, do której dostęp mają wyłącznie zarejestrowani użytkownicy, których tożsamość można sprawdzić zarówno w momencie logowania, jak i w jakiś czas po nim).

[9] Pod www.eblida.org

Pierwotny adres: <http://ebib.oss.wroc.pl/2001/19/janowska.html>

Gromadzenie publikacji elektronicznych - o czym należy pamiętać? / Maria Janowska// W: *Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]* / red. Bożena Bednarek-Michalska - Nr 1/2001 (19) styczeń. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. KWE, 2001. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.pl/2001/19/janowska.php>. - Tyt. z pierwszego ekranu. - ISSN 1507-7187